

PEDAGOŠKA FAKULTETA MARIBOR, DR. MAJDA SCHMIDT

INTEGRACIJA/INKLUZIJA V SLOVENIJI

DEJAVNIKI, KI OMOGOČAJO URESNIČEVANJE INTEGRACIJE/INKLUZIJE NA NIVOJU DRŽAVE SLOVENIJE

- **Premik** v obravnavi otrok s posebnimi potrebami
- **Medicinski model** **Socialni model**
- **Zakonodaja**
- **Financiranje**
- Razvoj **različnih oblik** inkluzivnega izobraževanja
- Preoblikovanje specializiranih inštitucij, šol v **centre pomoči**
- **Pravica staršev** do izbire šole

UČITELJ/VZGOJITELJ IN INKLUZIJA

- Učiteljem/vzgojiteljem se pripisuje **odločilna vloga**
- Njihova **pripravljenost** poučevanja, **stališča** in **sprejemanje** učencev s PP predstavljajo pogoje za uspešnost integracije/inkluzije (Kiš-Glavaš, 1999)
- Učitelj/vzgojitelj je **model za vse učence**
- “Signale”, ki jih namenja otrokom s PP se nezavedno **internalizirajo**
- Z otroki s PP naj ravna kot z vsemi **drugimi** otroki, istočasno pa naj upošteva njegove **posebnosti !!**

AKTIVNI - INTERAKTIVNI PRISTOP PRI POUČEVANJU UČENCEV S PP

- **POVEJ MI – IN BOM POZABIL.**
- **POKAŽI MI – IN SI BOM ZAPOMNIL.**
- **VKLJUČI ME – IN BOM RAZUMEL!**

UČITELJ IN INKLUZIJA

- **Pomembno je, da učitelj/vzgojitelj:**
- Sprejme individualne razlike
- Spodbuja neodvisnost in samostojnost
- Spodbuja postavljanje ciljev, izzivov
- Ima realna pričakovanja do učencev
- Spodbuja učence v procesu učenja
- Pozitivno vrednoti, nagraduje in “konstruktivno kritizira” učence
- **Lastnosti učitelja/vzgojitelja v inkluziji:** topel, skrben, podporen, kooperativen, fleksibilen

UČITELJ IN INKLUZIJA

- *“Da bi lahko živeli svobodno, moramo kolikor je mogoče odpravljati družbeno neenakost, a da bi jo lahko videli, moramo prepoznavati ali vsaj dopuščati osebnostne razlike “*

(von Hentig, 1997, str. 219)

POGOJI ZA KVALITETNO DELOVANJE UČITELJEV V INKLUZIJI

- Selekcija kadra s posebnim poudarkom na osebnostnih lastnostih
 - Kvalitetno izobraževanje/usposabljanje učiteljev/vzgojiteljev
 - Permanentno strokovno usposabljanje (didaktično-metodični vidiki dela, sodelovanje s starši, delo v skupini in s skupino, kako povečati uspešnost v inkluziji)
 - Delo na sebi
 - Več materialnih vlaganj (oprema, plače...)
- (Šooš, 1999)

UČITELJ/VZGOJITELJ IN INKLUZIJA

- Raziskave kažejo, da je vključevanje otrok s PP **uspešno**, kadar imajo učitelji/vzgojitelji:
- Prepričanje, da se **lahko** otroci s PP izobražujejo v redni šoli,
- Prepričanje, da so **kompetentni** za vzgojo in izobraževanje otrok s PP,
- Prepričanje, da lahko ti otroci postanejo **koristni člani** družbe

UČITELJ/VZGOJITELJ IN INKLUZIJA

- Vedeti je potrebno, da ni dovolj le **prostorska namestitvev** otrok s PP v razrede, skupine
- Ni večje segregacije in diskriminacije od fizične vključitve teh otrok, **brez podpore in občutka pripadnosti** skupini
- Naš največji problem v praksi je, da učitelji/vzgojitelji **nimajo dovolj znanja**, ker ga niso pridobili v času študija
- Ob dodiplomskem izobraž. in strokovnem usposabljanju za delo z otroki s PP potrebujejo še pomoč pri **izdelavi IP**, pri **reševanju** problemov, **več časa** za komunikacijo, sodelovanje, timsko delo

DEJAVNIKI, KI ZAGOTAVLJAJO USPEŠNO INKLUZIJO NA NIVOJU ŠOLE

- Organizacija diagnostičnih postopkov, ocenjevanje PP
- Oblikovanje rehabilitacijskih programov, prilagoditev, individualiziranih programov
- **Upoštevati je še potrebno:**
- Lokacija šole/vrtca
- Arhitektonske in komunikacijske ovire
- Kapaciteta šole/vrtca, splošna opremljenost
- Splošna in specifična pomagala, didaktična sredstva
- Strokovni kader

DEJAVNIKI, KI ZAGOTAVLJAJO INKLUZIJO NA NIVOJU ŠOLE

- **Subjektivni pogoji:**
- Ob učiteljevih/vzgojiteljevih stališčih in odnosih so pomembna še **stališča** drugih učiteljev, npr. predmetnih učiteljev, vzgojiteljev, rehabilitacijskih pedagogov, drugih strokovnjakov, staršev , učencev
- Negativna stališča in odnosi blokirajo in **onemogočajo** vzpostavljanje človeških odnosov, onemogočajo vsakršno akcijo, dejavnost

INKLUZIJA IN VRSTNIKI

- Vrstniki igrajo **ključno vlogo** pri otrocih s PP
- Lahko nudijo podporo, jih spodbujajo in so model ustreznega obnašanja
- Pogosto so njihova stališča zmedena, ambivalentna
- Na stališča vrstnikov vplivajo:
- **Starost otrok s PP**, njihove **fizične, motorične značilnosti, kompetence**
- **Spol, starost otrok brez PP**
- **Izkušnje**, zlasti zgodnji socialni, edukacijski kontakti

INKLUZIJA IN VRSTNIKI

- **Formalni in neformalni kontakti** /korist neformalnih/
-
- **Pripadnost skupini**
- **Vedenje** "pomembnih drugih", staršev, vzgojiteljev
- **Vedenje** širše socialne skupnosti

INKLUZIJA IN VRSTNIKI

Kako spremeniti odnose, stališča?

- Spodbujati **socialne veščine** pri otrocih s PP
- Pozitivni vzgled, model **učitelja** (imitacija, učenje po modelu)
- **Informiranje, poučevanje** o otrocih s PP
- Oblikovanje takih **situacij, aktivnosti**, da lahko vrstniki zaznavajo otroke s PP kot **(enako)vredne člane** skupine

INKLUZIJA IN VRSTNIKI

Kako spremeniti odnose, stališča?

- Pripraviti **kooperativno** zasnovane vzgojno-izobraževalne aktivnosti
- Skupno **nagrajevanje** otrok
- **Tutorstvo** vrstnikov (programi za sprejemanje in podporo, "obroči prijateljstva")
- **Simulacija** težav v razvoju, **vživljanje** v posebne potrebe
- **Branje** literature, ogled **filmov** o osebah s PP...

IZOBRAŽEVALNI PROGRAMI ZA UČENCE S POSEBNIMI POTREBAMI (PP)

- Šolska zakonodaja (1996) in **Zakon o usmerjanju otrok/mladostnikov s posebnimi potrebami** (2000, **2011**) dajeta učencem/dijakom s PP možnost vključevanja v izobraževalne programe:
- Program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (*ne gre za prilagajanje predmetnika, po vsebini in obsegu ostaja program nespremenjen*)
- Prilagojeni izobraževalni program z enakovrednim izob. standardom
- Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izob. standardom
- Posebni program vzgoje in izobraževanja za ot. z zmerno, težjo, težko MDR
- Vzgojni program
- Programe lahko izvajajo **redne** ali **specializirane inštitucije**, ki zagotavljajo prostorske, materialne in kadrovske pogoje

PROGRAMI ZA PREDŠOLSKE OTROKE S PP

- Program za **predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in DSP** (prilagodi se organizacija in način izvajanja programa)
- **Prilagojen program za predšolske otroke**

SKUPINE UČENCEV S PP

- Učenci z motnjami v duševnem razvoju
- Slepi in slabovidni učenci
- Gluhi in naglušni učenci
- Učenci z govorno-jezikovnimi motnjami
- Gibalno ovirani učenci
- Dolgotrajno bolni učenci
- Učenci s čustvenimi in vedenjskimi in motnjami
- Učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja (PPPU)
- **Otroci/učenci z avtističnimi motnjami (dodatno v l. 2011)**

USMERJANJE OTROK/MLADOSTNIKOV S PP

- Komisije za usmerjanje (specialni/rehabilitacijski pedagog –ustrezen, psiholog, spec. pediater oz. pedopsihiater ali drugi specialist) !!
- ! Pred usmeritvijo si mora pridobiti tudi mnenje učitelja, vzgojitelja, ali predstavnika CSD – v letu 2011
- Usmeritev poteka glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja
- Komisija zbira dokumentacijo, opravi preglede, razgovore – poudarek na **razvojno-procesnem diagnosticiranju**
- Izdelava strokovnega mnenja
- Pri vključitvi v program se naj upoštevajo vse **prednosti** in **koristi** za otroka s PP, **vse vrste potreb** , dosežena raven razvoja, zmožnost za učenje in doseganje standardov znanja ter prognoza !!
- V postopku usmerjanja se izda **odločba o usmeritvi**

PROGRAM S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO

- Izdelava **individualiziranega programa (IP)**
- Oblike dela pri posameznih predmetih ali predmetnih področjih, pri vzgojnih in izobraževalnih področjih
- Način izvajanja **dodatne strokovne pomoči (DSP)** – čas, prostor, izvajalec pomoči
- Izvajanje fizične pomoči
- Prehajanje med programi
- Potrebne prilagoditve pri organizaciji, preverjanju in ocenjevanju znanja, napredovanju in časovni razporeditvi pouka

DODATNA STROKOVNA POMOČ

Rehabilita- cijska pomoč

- Aktivnosti, ki **kompensirajo**, korigirajo primanjkljaje, motnje – **premagovanje**
- spodbujanje **uporabe pripomočkov, podpor,** skrb za dobro **samopod.**

Učna pomoč

- Uporaba **podpornih tehnik in strategij** za obvladovanje učenja,
- **Opolnomočenje,** krepitev **samopodobe, socialne vključenosti**

DODATNA STROKOVNA POMOČ

DSP – učna pomoč se izvaja:

- v osnovni šoli
- v programih **nižjega poklicnega** in **srednjega poklicnega** izobraževanja
- v primerih dolgotrajne bolezni (več kot dva meseca)
- pa tudi v **drugih programih** srednjega izobraževanja

DODATNA STROKOVNA POMOČ

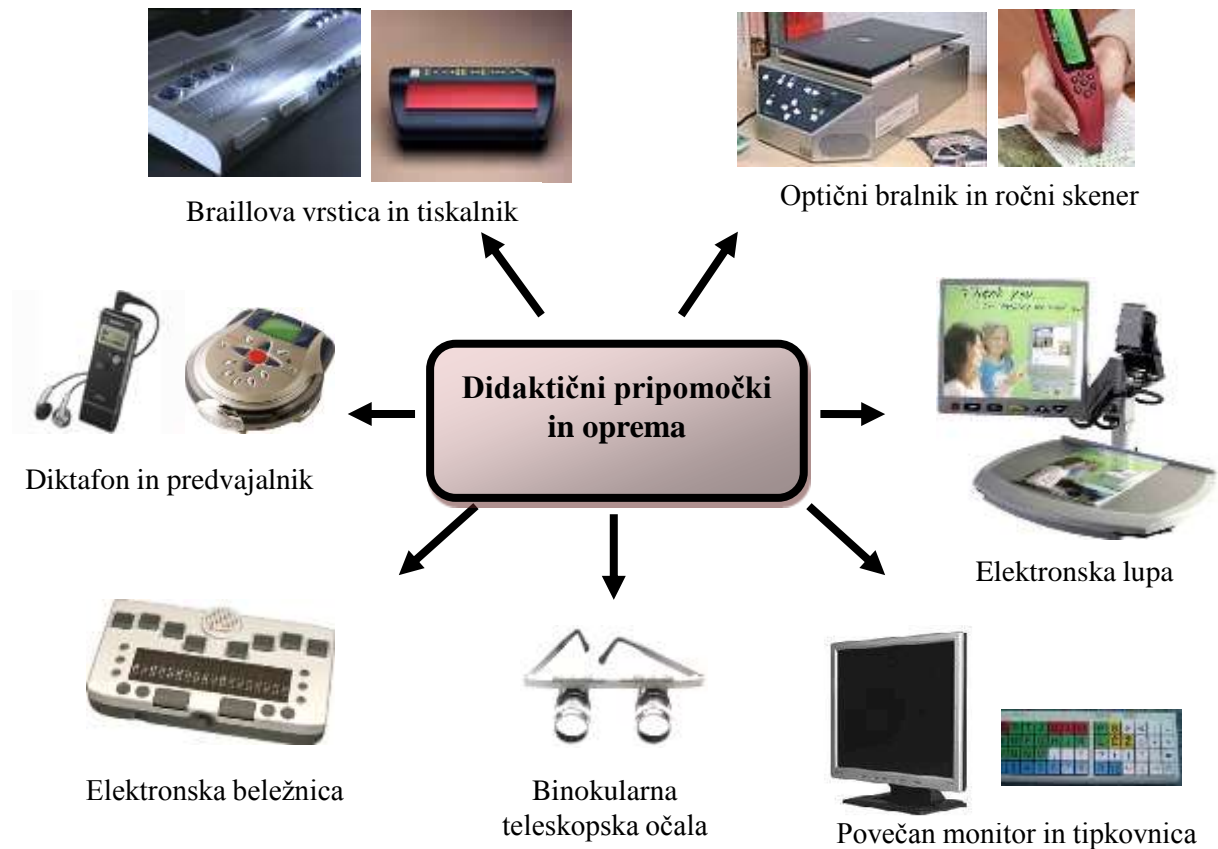
!DSP-svetovalna storitev (2011): pomoč pri izdelavi IP, evalvacija, svetovanje staršem, učiteljem, otrokom/dijakom, supervizija, strokovna pomoč za predšolske otroke, poklicno usmerjanje

DSP kot svetovalna storitev

KADRI ZA IZVAJANJE DSP, URE

- **Izvajalci DSP:** strokovni delavci vrtca, šole ali zavoda in
- zunanji strokovni delavci
- **DSP** ne sme presegati **5 ur** tedensko, vsaj **1** ura naj bo namenjena svetovalni storitvi
- **Slepim in slabovidnim** otrokom in otrokom z **več motnjami** se lahko določi več ur **DSP** za premagovanje ovir

Pripomočki in oprema pri učencih z motnjo vida

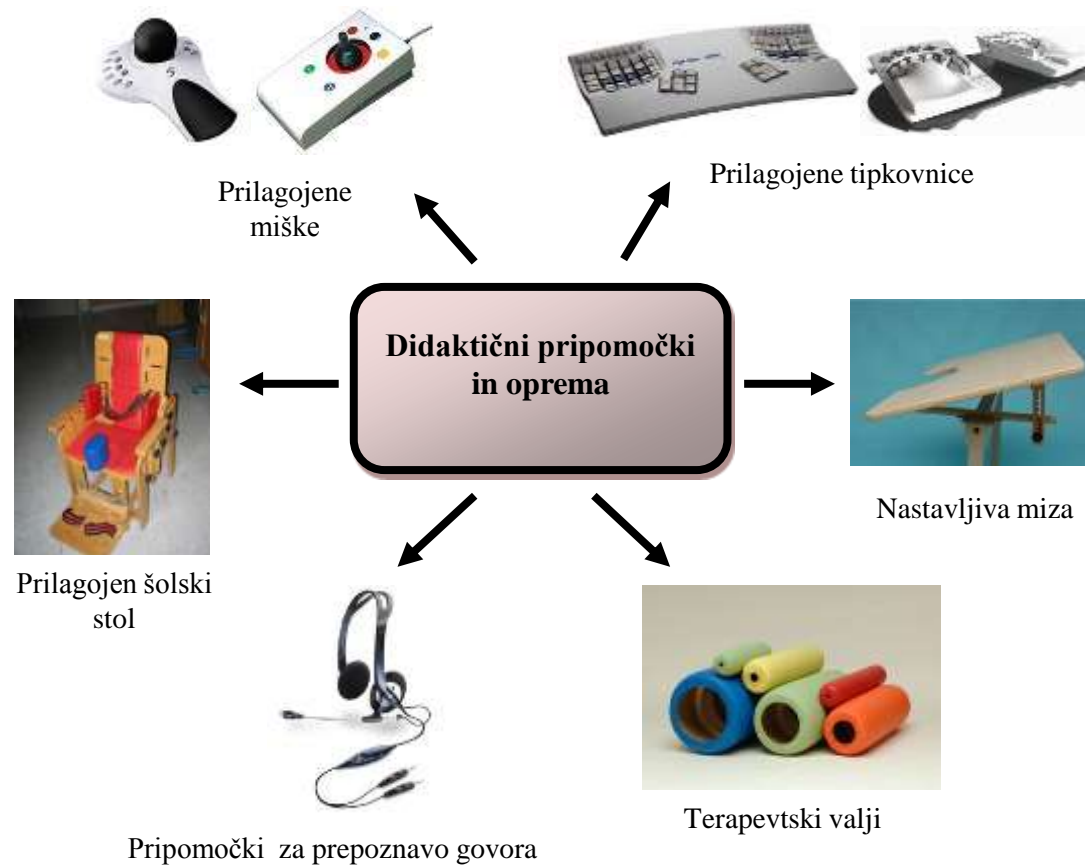
Pripomočki za učence z motnjo sluha

Pripomočki in oprema pri učencih z govorno jezikovnimi motnjami

Pripomočki in oprema pri učencih z gibalno oviranostjo

Potrebne prilagoditve pri organizaciji

- **Zmanjšanje števila** učencev v razredu, če je v skupini en ali več učencev s PP
- Zmanjšanje števila učencev je pomembno za prilagajanje dela učencem s PP v razredu, zlasti za učence s senzoričnimi motnjami
- **Prilagajanje obremenitev** v razredu, pravilno odmerjanje odmorov in počitka
- V določenih primerih drugače **organizirati učenje** (npr. v več faz)

Prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja

- Ob upoštevanju **standardov znanja** je potrebno upoštevati **načine dela** in **cilje** določene v **IP**
- Zagotoviti je potrebno tiste prilagoditve in pripomočke, ki omogočajo **izkazovanje znanja**
- **Podaljševanje časa** do 50 %, nekaterim skupinam do 100%, preverjanje **v delih** oz. s **prekinitvijo** (npr. dijak s slušnim aparatom)

Prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja

- Zagotavljanje **prevajalca za znakovni jezik** oz. omogočanje **branja z ustnic** gluhim in naglušnim pri ustnem preverjanju
- ne preverja se pisanje **nareka, esejev**, pri tujem jeziku se ne preverja **govornega izražanja**
- Slepim in slabovidnim se omogoča uporaba **povečanega tiska, brajeve pisave, kontrastov, geometrijo** se izvzame iz ocenjevanja
- Slepim, gibalno oviranim in učencem s PPPU se lahko dodeli **pomočnika**, ki bo bral in/ ali pisal
- Dijakom s PPPU omogočiti **ustno, grafično, praktično** izkazati znanje, vprašanja **jasna, kratka – brez časovnega pritiska**
- Uporaba **pomagal in opor** – kalkulator, računalnik, prilagojena gradiva

Časovna razporeditev pouka

- Gibalno ovirani in dolgotrajno bolni potrebujejo večje časovne prilagoditve zaradi odsotnosti, terapij, telesnih šibkosti
- Šolanja ne zmorejo končati v enem letu, drugačna razporeditev učenja, snovi – po blokih
- Delno in postopno obiskovanje pouka, učenje na domu v primerih dolgih odsotnosti
- Učenci s PP, npr. senzorno ovirani, potrebujejo več časa za sprejemanje, razumevanje, predelovanje informacij

Prostorske prilagoditve

- Prostor je potrebno zlasti prilagoditi učencem z **motnjo vida, motnjo sluha** in **gibalno oviranim**
-
- Prilagoditve morajo biti individualne, primerna osvetlitev, senčenje, dobro označeni prostori (reliefne točke, florescentne oznake)
- Primerna akustičnost razreda, zvoki ne smejo izstopati iz ozadja, osvetljenost obraza učitelja
- Dostop brez arhitektonskih ovir (stalni prostori, čim manj selitev), več prostora
- Učenec s PP naj sedi čim bližje učitelju;
- na prostoru , ki mu omogoča osredotočenosti na šolsko blizu table – spredaj, blizu izvora podajanja informacij)
- blizu sošolcev, ki so mu pripravljene pomagati

Oblike, metode dela v razredu

- Izbira učnega konteksta:
- Individualne naloge
- Naloge v paru, v majhnih skupinah
- Delo s celotnim razredom
- Projekti
- Multisenzorično poučevanje
- Kooperativno učenje, poučevanje
- Spodbujanje, sprotna motivacija učencev s PP

- Ob **pozitivnih** ali **negativnih** povratnih informacijah uporabljamo tudi **neverbalno komunikacijo** (dotik, nasmeh, kretnje, obrazna mimika)

Implementacija prilagoditev v razredu

- Naj omogoči učencu s PP:
- **akademsko** (učno) in **socialno** participacijo
- Prilagoditve morajo ustrezati **starosti** učenca, biti morajo **funkcionalne**, ne smejo biti **moteče**, prilagoditve naj pomagajo pri **odstranjevanju ovir** za učenca
- Prilagoditve mora razumeti sam **učenec** in njegovi **starši**
- Pri **izbiri prilagoditev** naj učitelji in specialni pedagogi sodelujejo
- Presoditi kdaj prilagajanja in prilagoditev učenec več **ne potrebuje**, nadaljnja uporaba lahko pusti učenca s PP nesamostojnega še naprej!!!

INDIVIDUALIZIRAN PROGRAM (IP)

- **IP** je zelo pomemben dokument - potovalna karta za učenca s PP in za tiste, ki z učencem delajo
- Je časovno zahteven, predstavlja papirnato delo za vse, ki so vključeni v izvajanje **IP**
- **IP** je zakonska zahteva in trenutno najboljša strokovna rešitev
- Oblikovanje **IP** je **timsko** delo, vsi člani so enakopravni, **koordinator IP**
- **starši** imajo po zakonu pravico do sodelovanja pri IP, vključeni naj bodo tudi **učenci s PP**
- 4 faze oblikovanja **IP**: 1. **diagnostika-ocenjevanje**, 2. **načrtovanje**, 3. **izvajanje** in 4. **vrednotenje IP** ter razvoja in napredka učenca

INDIVIDUALIZIRAN PROGRAM

- **1. Diagnostika** (spoznavanje okolja in delovanja skozi študij dokumentacije in z razgovori s strokovnjaki; opazovanje otroka v razredu in najrazličnejših situacijah, izdelki ot)
- - v diagnostiko so vključeni vsi strokovnjaki , ki bodo oblikovali IP, vsak v okviru svojega področja

INDIVIDUALIZIRAN PROGRAM

- **2. Načrtovanje** prilagoditev, pripomočkov, podpor za učenca
- načrtovanje ciljev, predvsem **specifičnih vzgojno-izobraževalnih ciljev** pri določenih predmetih oz. predmetnih področjih (omogočajo razvijanje in urjenje posameznih spretnosti in strategij obvladovanja težav), **minimalni učni cilji** so določeni !
- načrtovanje **razvojnih rehabilitacijskih ciljev**, ki razvijajo in kompenzirajo primanjkljaje, motnje

INDIVIDUALIZIRAN PROGRAM

- Cilji naj bodo postavljeni **kratkoročno**, naj bodo **realni, jasni, merljivi** in **časovno določeni**
- Upoštevajo naj tudi **močna** področja
- Naj bodo **pozitivno** oblikovani (npr. prebral bo.., razlikoval bo..)
- Vsebujejo naj 5 bistvenih elementov:
- **KDO...? KAJ...? KAKO...? KJE...? KDAJ...?**

INDIVIDUALIZIRAN PROGRAM

- **3. Izvajanje**
- Določena mora biti organizacija izvajanja IP, odgovornosti, naloge in pristojnosti članov tima

- **4. Vrednotenje - evalvacija**
- Razvoja in učnega napredka otroka (formativno, sumativno) in realizacije IP v celoti (ciljev, prilagoditev, pripomočkov, metod in oblik dela, strategij...)

INDIVIDUALIZIRAN PROGRAM

- Cilje lahko vrednotimo s pomočjo **ocenjevalnih lestvic, vprašalnikov, testov**
- Pri evalvaciji učnega napredka je potrebno opredeliti doseganje standardov znanja, strategije učenja, motivacija, ovire...
- S **kvalitativnimi metodami** (video kamera, audio posnetki) analiziramo pristope, strategije, ki jih je otrok uporabil pri premagovanju motenj
- Uporabimo lahko tudi analizo pisnih, tehničnih, likovnih in drugih izdelkov
- Evalvirati je potrebno tudi **učinkovitost IP** (Kaj se je pokazalo kot dobro? S čim je potrebno nadaljevati? Kakšna pomoč je še potrebna?)

SREČANJE tima za oblikovanje IP

- **Koordinator** skliče srečanje za oblikovanje IP
- Posamezni strokovnjaki se lahko predhodno neformalno sestanejo in se pogovorijo o kratkoročnih in dolgoročnih ciljih za otroka
- Koristno je, da koordinator posreduje **orientacijska vprašanja** oz. točke za srečanje vsem članom, da se lahko ustrezno pripravijo

UČITELJ – priprava za srečanje

- Katera so učenčeva močna področja?
- Katere standarde znanja naj bi učenec dosegel v obdobju za katerega načrtujemo IP?
- Katere učne strategije so za učenca najprimernejše?
- Kakšno pomoč potrebuje? Koliko pomoči potrebuje?
- Katere ovire se pojavljajo pri učenju (ovire v otroku ali v okolju)?
- Kakšno pomoč potrebujem sam/a , da bom lahko nudil ustrežnejšo podporo otroku?
- Kakšne informacije potrebujem od ot. Družine, od drugih članov tima??
- Ali se pri otroku pojavljajo kakšne nezaželene oblike vedenja, ki bi jih morali obravnavati???

Vsebina IP

- **Podatki o učencu** (starost, šola-razred, odločba o usmeritvi – program v katerega je usmerjen)
- **Posebne potrebe, močna področja**
- **Strokovna skupina** za pripravo IP (člani znotraj ustanove, zunanji člani, starši, koordinator IP)
- **Urnik individualnih obravnav** pri strokovnjakih (ura, prostor in dan v tednu)
- **Časovni plan** timskih srečanj (člani, starši, datumi, realizacija)

Vsebina IP

- Prilagoditve :
- - Pripomočki, sredstva, podpore
- - Fizična pomoč
- - Organizacija pouk
- - Časovne prilagoditve
- - Prostorske prilagoditve
- - Prilagoditve glede preverjanja, ocenjevanja in napredovanja znanja
- - Metodično-didaktične prilagoditve

Vsebina IP

- **Cilji** (dolgoročni, kratkoročni **vzgojno-izobraževalni cilji** za posamezna področja oz. predmete ter **rehabilitacijski cilji**)
- (KDO, KAKO, KJE, KDAJ se bodo cilji realizirali)
- **Evalvacija** učenčevega razvoja in napredka
- **Sporočila** glede *telesnega, zdravstvenega in psihosomatskega statusa* učenca
- **Evalvacija** celotnega IP
- **Predlog programa** za naslednje leto